

TÜRKİYE'NİN FLORA ZENGİNLİĞİ

MECİT VURAL | GÜLNUR EKŞİ

Salvia sp.

FOTOGRAFLAR: MEÇİT VURAL

DÜNYADA biyolojik zenginlik ekvatoran kutuplara doğru gidildikçe azalır. Bitkiler bakımından da en zengin ülkeler tropikal kuşakta yer almaktadır. Özellikle tropikal yağmur ormanları en zengin yerlerdir. Bitki türleri açısından en zengin kıta Güney Amerika, en zengin ülke ise Brezilya'dır.

Dünyada bugün için bilinen ve geçerli olarak isimlendirilmiş bitkilere ait tür sayısı üçyüzelliikibin civarındadır. Tahmin edilen sayı bunun bir buçuk-iki katı kadardır. Çiçekli bitkiler sınıfında yer alan kapalı tohumlular üçyüzbeşbin tür ile en zengin grubu temsil eder; büyük bölümü kozalaklı bitkilerden oluşan açık tohumlular binyüz civarında türe sahiptir. Eğreltiler, kibrit otları ve atkuyrukları onbinaltıyüz, karayosunları ve ciğerotları otuzbeşbin civarında türle temsil edilmektedir (www.theplantlist.org).

Kuzey yarı kürenin ılıman kuşağında yer alan Türkiye floristik açıdan zengin ülkeler arasında yer alır. Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri içinde en zengin olanıdır. Türkiye'yi floristik zenginlik açısından İran ve Yunanistan takip eder.

Bu zenginliğin başlıca nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: Bitki coğrafyası açısından dünya altı flora âlemi içinde yer alan otuz altı flora bölgesine ayrılmıştır. Türkiye bu bölgelerden üçünün kesişme noktasında yer almaktadır. Bu bölgeler Akdeniz, İran-Turan ve Sirküm Boreal (dar anlamda Avrupa-Sibirya) flora bölgeleridir. Her flora bölgesi farklı iklim tiplerinin etkisi altında bulunduğu için farklı vejetasyon tiplerine sahiptir. Çeşitli yaşam birlikleriyle temsil edilen bu ortamlar çok sayıda türün yaşayabilmesine imkan vermektedir. Türkiye'nin büyük bir kesimi Akdeniz ikliminin etkisi altında olmakla beraber Karadeniz Bölgesi'nde hüküm süren serin okyanus iklimi ve Doğu Anadolu'da ve İç Anadolu'da görülen karasal yarı karasal iklim çeşitliliği türleşmede önemli rol oynar.

Türkiye'nin çok zengin jeolojik formasyonları yani farklı yapı ve yaş-taki, zengin minerallerle desteklenen çeşitli kayaçları vardır. Bu kayaçlar üzerinde ve farklı iklim tiplerinde

oluşan toprakları da oldukça zengindir. Türkiye'nin farklı özelliklere sahip zengin toprak tipleri, zengin florayı da desteklemektedir. Türkiye'nin Dördüncü Zaman buzul dönemlerinin yok edici etkisinden Avrupa'daki kadar etkilenmemesi ülkemiz bitki zenginliğini desteklemiştir. Deniz seviyesinden itibaren beşbin metrelere ulaşan, zengin akarsu havzalarıyla parçalanmış dağlık yapısı ve çeşitli yeryüzü şekilleri gibi başlıca etmenler çeşitli yaşam ortamlarını (ekosistemleri, biyotopları) ve buna bağlı olarak tür zenginliğini artırmaktadır.

Karayosunları hariç, Türkiye'de doğal olarak yetişen (kültüre alınmamış) bitki türleri onbin civarındadır ve bunun yaklaşık üçte biri endemiktir (ülkemize özgüdür). Türalı taksonlar da (alttürler ve varyeteler) dikkate alındığında bu sayı onikine yaklaşmaktadır. Türkiyede, 2012 verilerine göre kesinleşmiş tür sayıları: Kapalı tohumlular dokuzbinaltıyüzkırkiki; Açıktohumlular yirmiiki; Eğreltiler, Kibritotları ve Atkuyrukları seksendokuz (Güner ve ark., 2012).

Endemik bitkilerimizin yarısından fazlası bozkırlara aittir. Gen merkezi Türkiye olan ve endemik tür sayısı fazla olan geven (Astragalus), sıgırkuyruğu (Verbascum) ve peygamberçiçeği (Centaurea) gibi büyük cinslere ait türlerin çoğu da bozkırlarda yetişmektedir. Şehirleşme ve tarımsal amaçlı etkiyle bozkır alanlardaki habitat parçalanmaları ve bozulmaları büyük boyutlara ulaşmıştır. Bozkır türlerinin tanıtımına, işlevleriyle ilgili bilgilendirme çalışmalarına ve korunma alanlarının oluşturulmasına acilen ihtiyaç duyulmaktadır. Otlaklarımız verimsizleşmektedir. Bozkırlar kontrollü otlatma ve arıcılık için en uygun yerler olarak dikkate alınır, biyolojik çeşitliğin daha iyi korunması da mümkün olabilecektir.

Türkiye'deki endemik bitkilerin yarısı tehlike altındadır. Öncelikli olarak korunması gereken bu türlerin fazlalığı, sorumluluklarımızı da artırmaktadır. Son yıllarda Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen biyolojik çeşitliliğin tespiti, koruma-izleme projeleri çok daha önemlidir. Korunan türlerin halka tanıtılması ve yerinde eğitim çalışmalarına

ağırlık verimelidir. Ülkemizdeki büyüme ve gelişmelere paralel olarak, türlerin kendi yaşama ortamlarında korunması için gösterilen çabaların başarıya ulaşması, kurumların el birliğiyle koruma çalışmalarına desteği ve halkın katılımıyla mümkün olabilecektir.

Türkiye'nin floristik yapısıyla ilgili temel bilgileri Davis'in 1965-1988 yıllarında yazmış olduğu dokuz ciltlik Flora of Turkey and the East Aegean Islands adlı muhteşem eserinden öğrenmekteyiz. Bu temel eser "sistematik botanik" alanında çalışan birçok Türk bilim insanına ilham kaynağı olmuş ve bu alanda yapılan çalışmalara ivme kazandırmıştır. Son yıllarda ve çoğunlukla Türk botanikçiler tarafından, ülkemizde birçok yeni bitki türleri keşfedilmiştir. Ortalama olarak her hafta bir yeni tür Türkiye florasına eklenmektedir. Bu nedenle dokuz ciltlik temel eserin yayınından sonra, 1988 ve 2000 yılları arasında Türkiye Florası'na iki ek cilt daha eklenmiştir. Son olarak yayımlanmış olan ve 11. cilt olarak çıkan ikinci ek cildin editörlüğünü Türk botanikçiler yapmıştır.

Türk araştırmacılarca hazırlanmakta olan ve yirmi sekiz cilt olması planlanan Resimli Türkiye Florası adlı eser dolaşısıyla birçok ressam ve botanikçi canla başla ülkemiz zenginliğini kayıt altına alabilmek üzere çalışmaktadır.

Coğrafi bölgelere göre endemik bitkilerin dağılışları

Akdeniz	1674
Doğu Anadolu	1062
İç Anadolu	1005
Karadeniz	815
Ege	573
Marmara	295
GD Anadolu	207

Tek bölgeye ait olan endemikler

İç Anadolu	872
Akdeniz	827
Doğu Anadolu	721
Karadeniz	503
Ege	369
Marmara	186
GD Anadolu	123

(üst) Dianthus sp.
(orta) Astragalus sp.

